

Ce se poate observa pe teren în luna decembrie - câteva repere

December era cea de-a zecea lună – *decem* – a calendarului roman. Se află sub semnul solstițiului de iarnă, 21 decembrie 2016 fiind cea mai scurtă zi a anului. Numele popular este *îndrea*, probabil după Sfântul Apostol Andrei, creștinătorul neamului românesc, în limba greacă *Andreas* însemnând *viteaz*, respectiv *bărbătesc*.

Ciuperci:

Comestibile: tremuricii sau urechiușele (*Tremellon gelatinosum*), drelele (*Auricularia mesenterica*), buretele-de-soc sau urechea-Iudei (*Auricularia auricula*), păstrăvul-de-fag (*Pleurotus ostreatus*), ghebele (*Armillariella mellea*), ghebele-tomnatice sau ciuperca-ului (*Collybia velutipes*), ciuperca-șoarecelui sau ciuperca-de-culoarea-pământului (*Tricholoma terreum*), *Tricholoma portentosum*, nicoretele-vânăt sau violetele (*Lepista nuda*), *Lepista nebularis*, popincii sau gheba-ciobanilor (*Pholiota mutabilis*), trufa-de-vară (*Tuber aestivum*), trufa-de-iarnă (*Tuber melanosporum*), *Tuber puberulum*...

Toxice : *Clitocybe cerussata*, *Tuber rapaeodorum*, gheba-pucioasă (*Hypholoma fasciculare*)...

Plante:

Pentru *Polypodium interjectum*, din neamul ferigilor, întâlnită la Cheile Nerei, decembrie este ultima lună în care își mai dezvoltă sporii. În această lună regăsim în floare prin pajiștile aproape pustii, următoarele șase specii: bănuștii (*Bellis perennis*), filimica (*Calendula arvensis*), urzica-moartă (*Lamium purpureum*), cruciulița (*Senecio vulgaris*), rocoina sau scânteuța (*Stellaria media*), hirușorul (*Poa annua*) din neamul *Gramineelor*. Aici putem adăuga și trandafirul-crăciunului (*Helleborus niger*), cultivat. Acestea reprezintă circa 0,2 % dintre plantele inventariate la noi. De asemenea observăm, uneori, călăpărul sau vetricele (*Tanacetum vulgare*) și muștarul-sălbatic (*Sinapsis arvensis*) își mai păstrează o parte din florile galbene pe câteva exemplare izolate. Napi-curecești (*Brassica napus*) sunt observați uneori pe malul stâng al Someșului, la Năsaud, în prima decadă a lunii. Începe să înflorească erica (*Erica carnea* sau *herbacea*) prin spațiile verzi și rafturile hipermarketurilor. Semințele de cruciuliță (*Senecio vulgaris*) sunt o sursă importantă de hrană pentru păsări în acest sezon. Se poate observa vâscul (*Viscum album*), cu fructele globuloase, albe căutate de sturzi (*Turdus viscivorus*), acesta fiind un arbust semiparazit pe ramurile plopilor și merilor din care își absoarbe seva brută necesară primăvara, vara și toamna pentru hrană și fotosinteză. Porumbarul (*Prunus spinosa*) are fructe acide care, după primele înghețuri, sunt căutate de speciile amatoare. Călinul (*Viburnum opulus*) și-a pierdut toate frunzele având acum niște fructe roșii, lucitoare, toxice pentru om, în schimb gaițele și pițigoi le caută pentru a-și diversifica meniul cu ele. Mierlele (*Turdus merula*) consumă pericarpul măceșelor (*Rosa canina*). Lemnul-câinesc (*Ligustrum vulgare*) expune la vedere niște fructe negre ca smoala, toxice, evitate de păsări.

Se pot observa nodozitățile fixatoare de azot la cătin-albă (*Hippophae rhamnoides*), arinul-negru (*Alnus glutinosa*) și micorizele la salcâm (*Robinia pseudoacacia*), dacă se smulg rădăcinile exemplarelor tinere când solul nu este înghețat. Dintre plantele cultivate în scop ornamental le regăsim înflorite, la fel ca în luna noiembrie, pe următoarele: tătarnica și rostogolul (*Echinops sp.*), crinul-de-toamnă (*Hemerocallis × hybrida*), levănțica (*Lavandula angustifolia*), *Platycodon grandiflorum*, florile-de-paie sau georginele (*Rudbeckia × hybrida*), scânteiușele (*Aster novi-belgii*), săpunelele (*Aster novae-angliae*).

Anemocoria – răspândirea semințelor făcută de vânt – se poate observa la arin-negru (*Alnus glutinosa*), luna decembrie fiind ultima pentru diseminarea acestei specii; continuă la hamei (*Humulus lupulus*), paltin (*Acer pseudoplatanus*), mesteacăn (*Betula pendula*), carpen (*Carpinus betulus*), frasin (*Fraxinus excelsior*), larice (*Larix decidua*), pin-negru-austriac (*Pinus nigra austriaca*) și duglas (*Pseudotsuga menziesii*), prin parcuri.

La arbori li se disting bine siluetele, cei bătrâni putând fi determinați de departe cu ajutorul portului și de aproape după scoarță sau coajă. Pe lujeri, lângă cicatricea frunzelor, se pot observa mugurii, unele școli de resurse întocmind în acest sezon, după recoltare și ieșiri repetate în teren, profitând de ocazie, *mugurarele*.

Se remarcă frunzele *marcescente* în coroanele și pe ramurile stejarilor, gorunilor, carpenilor, fagilor, la aceștia din urmă doar la exemplarele tinere.

Semințele de molid (*Picea abies*) constituie principalul aliment al veveriței (*Sciurus vulgaris*). Deoarece acestea sunt mici veverița trebuie să curețe un număr mare de conuri pentru a se putea sătura. Se hrănește, de preferință, la înălțime, în arbori, aruncând jos solzii și axul conurilor. Atunci când conurile căzute la sol le curăță stând pe o cioată, la vedere, de unde poate supraveghea în siguranță împrejurimile. Conurile roase de șoarecele-de-pădure (*Apodemus flavicollis*) nu sunt așa numeroase ca cele mâncate de veveriță. Șoarecele operează la adăpost, sub niște crengi, smocuri de iarbă sau trage conurile găsite la sol până în galerie pentru a le decortica în liniște. Baza conului consumat este rotundă, nu ascuțită ca la veveriță. Ciocănitorea-pestriță-mare (*Dendrocopus major*) își alege o nicovală (*forjă*) în crăpătura unui arbore, stejarii fiind ideali pentru acest lucru, unde transportă conul. Cu ciocul puternic în formă de daltă lovește solzii, îi sucește și trage în toate direcțiile pentru ca să ajungă la semințe, doar partea de jos a conului rămânând intactă.

Este momentul plantării usturoiului, a pomilor fructiferi, a diverselor specii de arbori, funcție de zonă, dacă solul nu-i înghețat, aceștia având acuma tot timpul ca să prindă rădăcini.

Lichenii, care sunt buni indicatori ai calității aerului, pot fi priviți îndeaproape în luna decembrie pe motiv că vegetația din sezoanele anterioare nu-i mai camuflează. La fel mușchii, ce sunt niște specii fără vase conducătoare și fără rădăcini, deoarece au doar niște rizoizi cu care se fixează pe suport, extrăgând mineralele din apă sau de la suprafața solului, minerale care circulă apoi prin filamentele lor, cu ajutorul capilarității.

Iarna flora spontană oferă puține surse alimentare. În cele ce urmează sunt enumerate câteva posibilități din acest sezon:

Frunzele de urzică-mare (*Urtica dioica*), micșunele (*Viola odorata*), hrean (*Armoracia rusticana*), traista-ciobanului (*Capsella bursa-pastoris*), strugurii-ursului (*Arctostaphylos uva-ursi*), *Sedum reflexum* sau *Sedum rupestre*, trifoi-roșu (*Trifolium pratense*), luminiță (*Oenothera biennis*), măcrișul-iepurelui (*Oxalis acetosella*), pătlagină-mare (*Plantago major*), cărbuni (*Phyteuma spicatum*), fetica (*Valerianella locusta oleracea*) *Hypochaeris glabra*, capul-călugărilor (*Leontodon autumnalis*), păpădie (*Taraxacum officinale*), bănuței sau părăluțe (*Bellis perennis*), lemnul-Maicii-Domnului (*Santolina chamaecyparissus*), *Allium vineale*...

Plantele (respectiv **tijele** tinere) de rocoină (*Stellaria media*), iarbă-sărată sau brâncă (*Salicornia europaea*)...

Rădăcinile (sau după caz, **rizomii**, **tuberculi**, **bulbii**) de ferigă-de-câmp (*Pteridium aquilinum*), răculeț (*Polygonum bistorta*), hrean (*Armoracia rusticana*), traista-ciobanului

(*Capsella bursa-pastoris*), hrenoasă (*Lepidium latifolium*), cernețel sau rădichioară (*Geum urbanum*), luminiță (*Oenothera biennis*), chimen (*Carum carvi*), rușinea-fetei (*Daucus carota*), scaiul-dracului (*Eryngium campestre*), păstârnac (*Pastinaca sativa*), *Peucedanum ostruthium*, clopoței (*Campanula rapunculoides*), cărbuni (*Phyteuma spicatum*), cicoare (*Cichorium intybus*), *Scolymus hispanicus* – în Dobrogea și sudul țării, salată-de-iarnă (*Scorzonera hispanica*), bălbisă (*Stachys palustris*), crin-de-pădure (*Lilium martagon*) – atenție, deoarece este plantă rară!, hașmaciucă, buciniș sau amărăciune (*Anthriscus sylvestris*), nap-porcesc (*Helianthus tuberosus*), papură (*Typha latifolia*), trestie (*Phragmites australis*), coada-racului sau argentină (*Potentilla anserina*), păpădie (*Taraxacum officinale*) țâța-caprei (*Tragopogon pratensis*), scaiul-oi (*Arctium lappa*), scai-gălbiniș sau nilocea sau și crăstăval (*Cirsium oleraceum*), iarbă-mare (*Inula helenium*), armurariu sau scaiul-Sfintei-Marii (*Silybum marianum*), pirul-târâtor (*Elymus repens*), *Allium vineale*...

Fructele (bacele, conurile, semințele) de ienupăr (*Juniperus communis*), traista-ciobanului (*Capsella bursa-pastoris*), coacăz-de-munte sau păltinel (*Brukenthalia spiculifolia*), cornaci (*Trapa natans*), răchițele (*Vaccinium oxycoccos* sau *Oxycoccus quadripetalus*) gorun (*Quercus petraea*), moșmon (*Mespilus germanica*), porumbar (*Prunus spinosa*), măceș (*Rosa canina*), cătină-albă sau cătină-de-râu (*Hippophaë rhamnoides*), păpălău sau gogoși (*Physalis alkekengi*). Unele dintre fructe se maturizează numai după căderea gerului.

Toxicele din interval sunt următoarele: semințele de tisă (*Taxus baccata*), ricin (*Ricinus communis*), fructele de vâsc (*Viscum album*), vâsc-de-stejar (*Loranthus europaeus*), iederă (*Hedera helix*), sânțerel (*Cornus sanguinea*), lemn-câinesc (*Ligustrum vulgare*), salbămoale (*Euonymus europaeus*), nebunel sau crușân (*Frangula alnus*), spinul-cerbului (*Rhamnus cathartica*), caprifoi (*Lonicera xylosteum*), laur (*Ilex aquifolium*), mătrăgună (*Atropa belladonna*), rădăcinile de mutătoare-cu-poame-roșii (*Bryonia dioica*)...

Medicinale:

Se pot recolta, în decursul lunii decembrie **frunze (folium)** sau după caz **acele** de arborele-pagodelor (*Ginkgo biloba*), brad (*Abies alba*), vâsc (*Viscum album*), iederă (*Hedera helix*)... **fructe (fructus)** și **semințe (semen)** de ienupăr (*Juniperus communis*), dovleac (*Curcubita pepo*)...

Insecte:

Omizile năpârlesc, amorțite, retrase la adăpost pe sub scoarța arborilor.

Pești:

Continuă depunerea icrelor păstrăvul-curcubeu (*Salmo gairdneri irideus*) iar pentru păstrăvul-fântânel (*Salvelinus fontinalis*) și coregonul-mare sau peștele-de-fluviu (*Coregonus nasus*) decembrie reprezintă ultima lună de reproducere. La mihalț (*Lota lota*) începe reproducerea iar păstrăvul-indigen (*Salmo trutta fario*) își lasă icrele la izvoarele apelor limpezi. Este perioadă de prohibiție pentru păstrăv-indigen, păstrăv-fântânel, coregon și tot timpul anului pentru loștriță (*Hucho hucho*), păstrăv-de-mare (*Salmo trutta labrax*), mihalț.

Hrănirea peștilor scade mult în intensitate sau poate înceta complet.

Păsări:

Uliul-păsărar (*Accipiter nisus*): iarna vânează stând la pândă, de cele mai multe ori fără succes. Mulți mor doborâți de foame și de frig. Huhurezul-mic (*Strix aluco*): la strigătul

masculului răspunde femela. Pe teritoriul cuplului, în luna decembrie începe perioada de reproducere. Ciocănitorea-pestriță-mare (*Dendrocopos major*): în căutarea hranei părăsește adesea pădurile pentru parcuri, livezi și grădini. În zbor își apleacă mult aripile desfăcute larg, prevăzute cu dungi albe și negre. Gaița (*Garrulus glandarius*): hoinărește, fiind condiționată de abundența fructificației stejarilor, ajungând iarna și în parcurile din orașe. Pițigoiful-mare (*Parus major*): umblă în căutarea hranei consumând uneori și boabe de vâsc. Seara fiecare individ se întoarce la cuib pentru a înnopta. Uneori pornește în stoluri spre sud-vest. Țicleanul (*Sitta europaea*): pentru a putea desface un fruct uscat îl afundă într-o crăpătură de arbore și îl lovește cu ciocul până ce fructul crapă. În mod egal caută semințele de tisă pe care le scoate din fruct. Pănțărășul sau ochiuboului (*Troglodytes troglodytes*): În acest sezon vânează și pe ramurile joase, nu doar la sol. Măcăleandru (*Erithacus rubecula*): când nu-și apără teritoriul cu înverșunare, indivizii reușesc să se grupeze pe locurile cu hrană care reprezintă domenii vitale pentru toți participanții. Totuși, în luna decembrie apar exemplarele migratoare, venite din țările cu ierni foarte grele, ce se instalează prin parcuri, grădini, orașe, dacă nu reușesc în câmpuri. Spațiul este apărat de indivizi prin cântec. Măcăleandru fiind agresiv, încăierările pentru teritoriu îi pun în evidență pieptul roșu, luptând uneori până la moarte. Mierla (*Turdus merula*): își curăță penele, netezindu-le cu ciocul, ungându-le cu grăsimea secretată de o glandă situată la baza cozii. Întreținerea regulată a penelor este indispensabilă pentru sănătatea păsărilor. Graurul (*Sturnus vulgaris*): se strânge în grupuri, în fiecare seară de iarnă; apar mai întâi câteva exemplare urmate mai apoi de câteva mii. Forfecuța (*Loxia curvirostra*): când toate semințele de molid dintr-un loc se epuizează stolul de forfecuțe trece la semințele altor fructe precum cele de scai sau pleacă din nou în căutarea hranei. Botgrosul (*Coccothraustes coccothraustes*): fructele porumbarului constituie adesea meniul botbrosului din timpul iernii. Cinteza (*Fringilla coelebs*): cele mai multe femele au plecat din regiunea noastră, iar cele care au rămas nu stau împreună cu masculii, *coelebs* înseamnând celibatar. Cinteza-de-iarnă (*Fringilla montifringilla*): jirul devine rar, resursele alimentare ale pădurii se epuizează. Zilnic stoluri de cinteze-de-iarnă părăsesc făgetele în căutarea hranei. Porumbelul-gulerat (*Columba palumbus*): în timpul zilei se răspândesc în pădure și caută jir, ghindă și alte fructe pentru a se hrăni, adunându-le pe toate în gușă. Cocoșul-de-munte (*Tetrao urogallus*): masculii își pierd în decembrie instinctul de grup, separându-se de femele care stau tot împreună. Ierunca (*Bonasa bonasia*): legăturile din rândul cuplurilor slăbesc. Masculul rămâne pe teritoriul său în timp ce femela, hoinară, îl mai părăsește câteodată.

Alte aspecte: Cojoaica (*Certhia brachydactyla*) n-are deloc odihnă deoarece trebuie să se hrănească pentru a fi capabilă să înfrunte nopțile lungi și reci din decembrie. Observată, se aseamănă cu un șoarece care cercetează trunchiurile arborilor în căutarea rației zilnice. Cu ghearele ascuțite pare bine ancorată pe arbore, cercetând și cele mai mici crăpături din coajă și lemn, cu ciocul ei curbat, pentru a găsi păianjeni, larve și ouă de insecte pe care le consumă. Atunci când vine seara se refugiază într-o scorbură pentru a se apăra de frig. Mierla-de-apă (*Cinclus cinclus*) coboară de la izvoare pe vreme rece pentru a pescui în josul râurilor. Stoluri de scatii (*Carduelis spinus*) vin din pădurile de molid spre a se hrăni cu semințele de arin din luncile apelor curgătoare, pe care le extrag din conulețe cu ciocurile lor fine. Ciocănitorea-pestriță-mare (*Dendrocopus major*) se aude la lucru prin arbori. Acuma caută și semințe de rășinoase pe care le extrage din conuri. Poate fi vizibilă ciocănitorea-pestriță-mică (*Dendrocopus minor*). Uneori la ieșirile în teren este întâlnit fazanul (*Phasianus colchicus*) în luncile râurilor și pe câmpuri.

Oaspeți de iarnă: cocoșarul sau sturzul-de-iarnă sau și coconarul (*Turdus pilaris*), mătăsarul (*Bombus garrulus*) apare neregulat din taiga în iernile grele și lungi ale nordului, șorecarul-încălțat (*Buteo lagopus*), uliul-păsărilor (*Accipiter nissus*), șoimul-de-iarnă (*Falco columbarius*) șoimul-călător (*Falco peregrinus*), sfrânciocul-mare (*Lanius excubitor*), inarița (*Carduelis flammea*), aușelul-cu-cap-alben (*Regulus regulus*), sticletele (*Carduelis carduelis*),

pasărea-omătului (*Plectrophenax nivalis*), ciocârlia-gulerată (*Eremophila alpestris*), ciuful-de-câmp (*Asio flammeus*), pescărușul-sur (*Larus canus*), pescărușul-negricios (*Larus fuscus*).

Rare iarna: eretele-vânător (*Circus cyaneus*), porumbel-gulerat (*Columba palumbus*), codobatura-de-munte (*Motacilla cinerea*), stârcul-cenușiu (*Ardea cinerea*), ochiul-boului (*Troglodytes troglodytes*), brumărița-de-pădure (*Prunella modularis*), cormoranul-mic (*Phalacrocorax pygmeus*). De asemenea corcodelul-mare (*Podiceps cristatus*), corcodelul-mic (*Tachybaptus ruficollis*) cormoranul-mare (*Phalacrocorax carbo*), egretă-mare (*Egretta alba*), călifarul-alb (*Tadorna tadorna*), rața-cu-ciuf (*Netta rufina*), rața-roșie (*Aythya nyroca*).

Alte aspecte: Iarna se pot vedea, uneori, în apa râurilor, diverse specii de rațe care vin din nord, acolo unde își petrec vara. Fructele sunt rare. Prin grădini și parcuri mierlele și sturzii caută bacele acidulate de dracilă (*Berberis vulgaris*) pe care le consumă cu plăcere.

De știut: În luna decembrie, sezonul de vânătoare este deschis pentru următoarele specii: fazan (*Phasianus colchicus*), potârniche (*Perdix perdix*), rața-sălbatică-mare (*Anas platyrhynchos*), gâsca-de-vară (*Anser anser*)...

Mamifere:

Liliacul-de-seară (*Nyctalus noctula*): doarme în adăpostul pe care nu-l mai părăsește decât la primăvară. Totuși, pe timp frumos, unele exemplare mai ies afară iar dacă vremea se răcește brusc mulți mor. Liliacul-urecheat (*Plecotus auritus*): doarme, pus la adăpost.

Hermelina sau helgea (*Mustela herminea*) este în blana albă de iarnă, numai vârful cozii rămânându-i negru. Cârțița (*Talpa europaea*) este activă, începe perioada de reproducere, scoate mușuroaie prin pajiști și terenurile de lângă ape. Un teritoriu de mărimea unui teren de fotbal găzduiește 2-3 indivizi care trăiesc singuri în rețelele de galerii. Consumă din rezervele de hrană strânse în toamnă. Mistrețul (*Sus scrofa*) continuă împerecherea, iar lupul (*Canis lupus*), vulpea (*Vulpes vulpes*), veverița (*Sciurus vulgaris*) - vizibilă prin arborii fără frunze, încep reproducerea. Capra-neagră (*Rupicapra rupicapra*), care în această lună are blana de culoare neagră, încetează perioada de împerechere spre 15 decembrie.

Alte aspecte: Veverița și-a construit din ramuri mai multe cuiburi în teritoriul său dar îl folosește numai pe unul singur în timpul iernii, căptușindu-l cu mușchi și astupându-i intrarea pe vreme foarte rece. În Lunca Someșului se observă din loc în loc salcâmi (*Robinia pseudoacacia*) cu coaja zdrelită de caprele-domestice (*Capra hircus*) sau de către căpriori (*Capreolus capreolus*).

Se pot observa, dacă ninge, urmele animalelor pe zăpada proaspătă. Pe teren, în această situație, un catalog de urme la purtător poate fi de mare ajutor.

De știut: În luna decembrie, sezonul de vânătoare este deschis pentru următoarele specii: urs (*Ursus arctos*), lup (*Canis lupus*), vulpe (*Vulpes vulpes*), viezure (*Meles meles*), cerb (*Cervus elaphus*), capra-neagră (*Rupicapra rupicapra*) - la ultimile 2 specii doar până la 15 decembrie, mistreț (*Sus scrofa*), iepure (*Lepus europaeus*)...

Considerație: Începând cu luna decembrie animalele din pădure duc un război continuu pentru hrana puțină, supravețuirea pe solul înghețat. Fac plimbări lungi, nocturne, pândesc, scociorăsc în frig, sub zăpadă pentru a-și amăgi cât de cât stomacul gol, fericite totuși dacă scapă cu viață. Măcar de-ar afla liniște ziua. Dar cu focuri de armă repetate, cu motoferăstraiile ambalate la maxim, cu tractoarele tot mai multe care vin să care lemnele la vale, șansele sunt astăzi destul de puține.

Alte considerații: La solstițiu de iarnă noaptea are, la Năsăud, o durată de 15 ore și 32 de minute, drept urmare ziua revine, prin scădere, la 8 ore și 28 de minute.

Aici ($47^{\circ} 17' N$, $24^{\circ} 24' E$), pe parcursul lunii decembrie, lumina pierde circa 30 de minute din durată, după cum urmează: în prima săptămână, incompletă, formată din doar 4 zile - 5 minute, în săptămânile 2, 3, 4, complete câte 8, 7, respectiv 7 minute. În săptămâna a 5-a, care numără 6 zile, lumina scade cu 5 minute. Prin urmare, după solstițiu, judecând cifrele de mai sus, în ultima săptămână lumina câștigă 2 minute față de săptămâna precedentă. (§ editat în luna decembrie 2017).

Gavrilă Neamț - EUROPEA ROMANIA